

Η ΕΝΣΩΜΑΤΩΣΗ ΤΟΥ ΕΛΛΗΝΙΚΟΥ ΛΟΓΟΤΕΧΝΙΚΟΥ ΚΑΙ ΙΣΤΟΡΙΚΟΥ ΑΡΧΕΙΟΥ ΣΤΗΝ ΤΟΠΙΚΗ ΚΟΙΝΩΝΙΑ: ΕΠΙΔΙΩΞΕΙΣ ΚΑΙ ΠΡΟΟΠΤΙΚΕΣ

Ελπίδα Βόγλη

Διδάκτωρ Νεότερης Ιστορίας του Α.Π.Θ.
Επιστημονικός Συνεργάτης του Α.Π.Θ & του Ε.Λ.Ι.Α. Θεσσαλονίκης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Στόχος αυτής της ανακοίνωσης είναι να θέσει ορισμένα γενικά ερωτήματα σε σχέση με τις κυριότερες τουλάχιστον αντιξοότητες και τα ιδιαίτερα προβλήματα που παρουσιάζονται κατά την ένταξη στην τοπική κοινωνία μιας «ειδικής» βιβλιοθήκης – ‘ειδικής’ με την έννοια ότι συνδυάζει στις συλλογές της πολυδιάστατο και ποικίλου περιεχομένου υλικό. Το ιδιαίτερο βάρος της ανάλυσης εστιάζεται σε προτάσεις και ιδέες για τους χειρισμούς και τους τρόπους που μπορούν ίσως να διευκολύνουν την υποδοχή μιας βιβλιοθήκης από την τοπική κοινωνία, με βάση τα στοιχεία που έχει συγκεντρώσει το Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο (Ε.Λ.Ι.Α.) κατά την εμπειρία του από τη δική του ένταξη στην τοπική κοινωνία. Συγκεκριμένα, διεξοδικότερα αναλύονται: 1) η σημασία της συνεργασίας των βιβλιοθηκών της ίδιας τοπικής κοινωνίας με αναφορά στην εμπειρία του Ε.Λ.Ι.Α. από τη συνεργασία του με την Εθνική Χαρτοθήκη (Ε.ΚΕ.Χ.ΧΑ.Κ.), 2) ο ρόλος των εκδηλώσεων (εκθέσεων, παραστάσεων κτλ) ιστορικού, λαογραφικού, φωτογραφικού και γενικότερα πολιτιστικού περιεχομένου με παραδείγματα από τις εκδηλώσεις που έχουν ήδη φιλοξενηθεί στην πόλη της Θεσσαλονίκης με πρωτοβουλία του Ε.Λ.Ι.Α., 3) η συμβολή της βιβλιοθήκης στην παρουσίαση της υπάρχουσας επιστημονικής βιβλιογραφίας και ειδικά των παλαιών και σπάνιων βιβλίων, εφημερίδων και περιοδικών, με την έκδοση ευρετηρίων και ενημερωτικών καταλόγων και κυρίως με τη χρήση της νέας ψηφιακής τεχνολογίας και, τέλος, 4) το έργο και η συμβολή της βιβλιοθήκης στην προαγωγή της επιστημονικής έρευνας με τη στήριξη ερευνητικών προγραμμάτων, επιδοτούμενων στην περίπτωση των ερευνητικών προγραμμάτων του Ε.Λ.Ι.Α. από το Υπουργείο Πολιτισμού.

Αξίζει ασφαλώς να αναφερθεί στο σημείο αυτό ότι το Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο, πιο γνωστό ως Ε.Λ.Ι.Α., είναι ένα μη κερδοσκοπικό σωματείο, πολιτιστικού χαρακτήρα. Ως βασικό στόχο έχει τη διάσωση, συλλογή, ταξινόμηση, μελέτη και έκδοση αρχειακού και έντυπου υλικού του 19ου και 20ού αιώνα το οποίο αφορά κυρίως στην ιστορική εξέλιξη και πνευματική ανάπτυξη της Ελλάδας. Παράλληλα, στοχεύει στη στήριξη της έρευνας και τη διάδοση της γνώσης και της πληροφορίας σε ένα ευρύ φάσμα πολιτιστικών και ακαδημαϊκών κατευθύνσεων. Ιδρύθηκε το 1980 και στα είκοσι χρόνια δραστηριότητάς του έχει εντοπίσει και συγκεντρώσει πολύτιμο υλικό που κάτω από διαφορετικές συνθήκες ίσως να χανόταν για πάντα.

Λέξεις κλειδιά: Εκδηλώσεις, Βιβλιογραφία, Εκδόσεις, Μικροφίλμ, Ψηφιοποίηση Υλικού (CDROMs), Πολιτισμός, Έρευνα, Ερευνητικά Προγράμματα

THE INCORPORATION OF THE HELLENIC LITERARY AND HISTORICAL ARCHIVE IN LOCAL COMMUNITY: INTENTIONS AND FUTURE PROSPECTS

Elpida Vogli

PhD in Modern History, Aristotle University of Thessaloniki; Research Associate of the Aristotle University of Thessaloniki and Research Associate of the Hellenic Literary and Historical Archive

ABSTRACT

This article aims to pose some general questions regarding the main difficulties and the specific problems concerning the relevance of a ‘specialized’ library to the needs of a local community – ‘specialized’ library in the sense that it comprises collections of special interest. This article is based on the experience of the Hellenic Literary and Historical Archive (E.L.I.A.). In particular, it examines in some detail: 1) the content and outcome of cooperation with other libraries of the same community; 2) the impact of exhibitions and conferences organized by the library; 3) the contribution of the library by way of affording the public access to literature, such as rare publications, newspapers, magazines, pamphlets, etc., publishing informative catalogues and digitalizing its unique material; 4) the contribution of the library to knowledge through research programs – which in the case of E.L.I.A. are subsidized by the Ministry of Culture.

The Hellenic Literary and Historical Archive, better known as E.L.I.A., is a cultural non-profit organization. Its basic aim is to collect, preserve, classify, research and publish 19th and 20th century archival and printed material, mostly related to the modern history and culture of Greece. In addition, E.L.I.A. supports research and the dissemination of its results across a broad range of academic fields. Founded in 1980, it has collected and preserved an invaluable collection of material, which might have been otherwise lost forever.

Keywords: *Activities, Literature, Publications, Digitalization (CDROMs), Microfilms, Culture, Research, Research Programmes*

Η υποδοχή και η οργανική ενσωμάτωση μιας ειδικής βιβλιοθήκης στις τοπικές κοινωνίες της σύγχρονης Ελλάδας αποτελούν επιμέρους φάσεις μιας πολύπλοκης διαδικασίας, οι ιδιαιτερότητες της οποίας δεν είναι απαραίτητα ευδιάκριτες εξ αρχής. Οι ιδιαιτερότητες αυτές εξαρτώνται ως επί το πλείστον από τις ιδιάζουσες συνθήκες, τις ανάγκες αλλά και τα δεδομένα έκαστης τοπικής κοινωνίας, παράγοντες που προσδίδουν στην ίδια διαδικασία ποικίλες διαστάσεις και διαφορετικό χαρακτήρα και οι οποίοι απαιτούν ευέλικτους χειρισμούς και την υιοθέτηση μιας γενικότερης πολιτικής που δεν περιορίζεται μόνο στο σχεδιασμό μιας άρτιας όσο το δυνατό οργάνωσης είτε στη συγκέντρωση απαραίτητου και προηγμένου εξοπλισμού. Δίχως αμφιβολία η άρτια οργάνωση και ο εξοπλισμός αποτελούν απαραίτητες προϋποθέσεις για την λειτουργία μιας βιβλιοθήκης και η εξέλιξη τα τελευταία χρόνια της επιστήμης της βιβλιοθηκονομίας όσο και η εντυπωσιακή ανάπτυξη των τοπικών βιβλιοθηκών έχουν συμβάλει καθοριστικά στη διαμόρφωση ενός απαιτητικού κώδικα όρων και κανόνων λειτουργίας. Αλλά η εμπειρία της υποδοχής από την τοπική κοινωνία και της λειτουργίας μιας βιβλιοθήκης στην καθημερινή πράξη αποκαλύπτουν ένα ευρύτερο φάσμα προβλημάτων και αναγκών, πολύ περισσότερο μάλιστα όταν η βιβλιοθήκη, για την οποία γίνεται λόγος, κατατάσσεται μεταξύ των ‘ειδικών’ βιβλιοθηκών, με κριτήριο όχι φυσικά τη λειτουργία της αλλά το πολυδιάστατο υλικό που διαθέτει και επιδιώκει να καταστήσει προσιτό στο κοινό.

Η έννοια φυσικά του όρου ‘ειδική’ βιβλιοθήκη επιβάλλει αναπόφευκτα τη διεξοδικότερη ανάλυσή της για να τονιστεί στις πραγματικές της διαστάσεις η μοναδικότητα όσο και ο ιδιαίτερος χαρακτήρας της. Με το ίδιο σκεπτικό η παρουσίαση της υποδοχής της από την τοπική κοινωνία αλλά και οι χειρισμοί που έχουν αποδειχθεί απαραίτητοι για την επίτευξη ενός τέτοιου στόχου, αξίζει να σχολιασθούν εκτενέστερα, προκειμένου να φανερώσουν προβληματισμούς και επιμέρους ζητήματα και επιπλέον να θέσουν προς συζήτηση πολύτιμες ιδέες ή προτάσεις.

Το Ελληνικό Λογοτεχνικό και Ιστορικό Αρχείο (Ε.Λ.Ι.Α.) αποτελεί πράγματι μια ‘ειδική’ βιβλιοθήκη, καθώς συνδυάζει μια πολύτιμη συλλογή σπάνιων βιβλίων, εφημερίδων, περιοδικών, ημερολογίων και μονόφυλλων του 19^{ου} και 20ού αιώνα, μια από τις σημαντικότερες συλλογές, περισσότερων από 800, αρχείων ιστορικού, οικονομικού, λογοτεχνικού και καλλιτεχνικού περιεχομένου, πλούσιο οπτικό και εικονογραφικό υλικό που περιλαμβάνει φωτογραφίες, επιστολικά δελτάρια (καρτ-ποστάλ), περισσότερους από 2.000 σπάνιους χάρτες και παλιές διαφημίσεις, μια ιδιαίτερη συλλογή του ελληνικού θεάτρου σκιών, καθώς επίσης μια μοναδική για τα ελληνικά δεδομένα συλλογή εφημερών τεκμηρίων και αντικειμένων της καθημερινής ζωής του παρελθόντος. Θα πρέπει ασφαλώς να αναφερθεί στο σημείο αυτό πως το Ε.Λ.Ι.Α. είναι ένας μη κερδοσκοπικός οργανισμός που υπάρχει από το 1960, η επίσημη όμως ίδρυσή του πραγματοποιήθηκε από τον Μάνο Χαριτάτο και τον Δημήτρη Πόρτολο το 1980. Στη Θεσσαλονίκη άρχισε να δραστηριοποιείται από το 1997 και από το 2000 λειτουργεί σε ιδιαίτερο χώρο που παραχωρήθηκε από το Υπουργείο Πολιτισμού, στην Άνω Πόλη, όπου συγκεντρώνονται βιβλία, εφημερίδες, περιοδικά, αρχεία ιστορικού, οικονομικού και λογοτεχνικού περιεχομένου που αφορούν στη Βόρεια Ελλάδα, ένα υπό εξέλιξη ακόμη αρχείο προφορικής ιστορίας, καθώς επίσης και φωτογραφικό αρχείο (<http://www.elia.org.gr>).

Κατά την υποδοχή του από την τοπική κοινωνία, το Ε.Λ.Ι.Α. γνώρισε τις ιδιαίτερες ανάγκες μιας μεγάλης πόλης που εξελίσσεται ραγδαία στο ζήτημα της οργάνωσης των βιβλιοθηκών της, που αναπτύσσει σημαντικές πρωτοβουλίες με σκοπό την προαγωγή των επιστημών και η οποία διατηρεί αξιόλογη πολιτιστική και καλλιτεχνική δραστηριότητα, αλλά δεν έχει αποφύγει ούτε έχει αντιμετωπίσει αποτελεσματικά ακόμη τα προβλήματα που συνήθως εμφανίζονται, στο μεταβατικό στάδιο σε περιόδους τέτοιων εξελίξεων. Η πολυσυλλεκτικότητα του Ε.Λ.Ι.Α. υπήρξε παράγοντας που διεύρυνε σημαντικά την εμπειρία

του κατά την ένταξή του στην τοπική κοινωνία, καθώς το υλικό του δεν απευθύνεται αποκλειστικά στους ερευνητές ενός ή περισσότερων επιστημονικών τομέων, αλλά πέρα από τους ερευνητές, απευθύνεται στο ευρύτερο κοινό με σκοπό την ενημέρωση και την πληροφόρηση αλλά και την περαιτέρω παροχή ερεθισμάτων και κινήτρων που επιτρέπουν την αξιοποίηση των συλλογών του. Από την άποψη αυτή η ένταξη μιας τέτοιας 'ειδικής' βιβλιοθήκης στην τοπική κοινωνία, η γνωστοποίησή της, η εξοικείωση με το αντικείμενό της και η προσέλκυση του κοινού είναι επιδιώξεις που δεν επιτυγχάνονται απαραίτητα εύκολα, για τον πρόσθετο λόγο μάλιστα ότι η παραδοσιακή υποβάθμιση των τοπικών βιβλιοθηκών, μολονότι ανάγεται πλέον στο απώτατο παρελθόν, έχει κληροδοτήσει στο παρόν προκαταλήψεις και απογοητεύσεις, που είναι ακόμη ευδιάκριτες.

Α'. Επιχειρώντας την ενσωμάτωση στην τοπική κοινωνία

1. Η συνεργασία των βιβλιοθηκών της τοπικής κοινωνίας

Για την επίτευξη των στόχων μιας ειδικής βιβλιοθήκης και την ένταξή της στην τοπική κοινωνία με τρόπο δημιουργικό, η συνεργασία με άλλες ειδικές βιβλιοθήκες και η από κοινού ανάδειξη των πολύτιμων συλλογών και πληροφοριών που προτίθενται να καταστήσουν προσιτές στο κοινό, αποτελούν ένα πρώτο στάδιο του έργου της. Τη διαπίστωση αυτή είναι δυνατό να αποδείξει πειστικά η συνεργασία του Ε.Λ.Ι.Α με την Εθνική Χαρτοθήκη (Ε.ΚΕ.Χ.ΧΑ.Κ.), που εδράζεται επίσης στην Άνω Πόλη και ως εξειδικευμένος φορέας έχει αναλάβει την συστηματική ψηφιοποίηση της χαρτογραφικής συλλογής του Ε.Λ.Ι.Α. Η συνεργασία των δύο βιβλιοθηκών έχει οδηγήσει έως τώρα στην οργάνωση δύο χαρτογραφικών εκθέσεων στο πλαίσιο των οποίων προβλήθηκε και κατέστη προσιτό στο ευρύτερο κοινό ένα κατά βάση εξειδικευμένο αρχαιακό υλικό, οι χάρτες.

Η έκδοση μάλιστα και στις δυο εκθέσεις συνοδευτικών τόμων (Λιβιεράτος (επιμ.), 2001 και Λιβιεράτος (επιμ.), 2003) υπήρξε πρωτοβουλία που διευκόλυνε σημαντικά την εξοικείωση του κοινού με το χαρτογραφικό υλικό, καθώς στις σελίδες τους πέρα από την εξαιρετική απεικόνιση ψηφιοποιημένων πλέον φύλλων χάρτη συμπεριλαμβάνονται ειδικές μελέτες σε σχέση με τη διαδικασία και το ιστορικό κάθε χαρτογράφησης αλλά και μελέτες ενός ευρύτερου συνόλου θεμάτων που εντάσσουν τις δύο απόπειρες χαρτογράφησης στα ιστορικά τους συμφραζόμενα. Ως επιστέγασμα της συνεργασίας των δύο βιβλιοθηκών της Θεσσαλονίκης, θα μπορούσε να τονιστεί η εστίαση του ενδιαφέροντος της δεύτερης έκθεσης και έκδοσης στο βορειοελλαδικό χώρο. Το ιδιαίτερο βάρος που έχει δοθεί στο βορειοελλαδικό χώρο αποκτά μοναδική ιστορική αξία καθώς προσφέρει σημαντικές πληροφορίες σε σχέση με την εξέλιξη του γεωγραφικού χώρου και τις τοπωνυμιακές αλλαγές στην περιοχή καθώς επίσης και σε σχέση με τα τεχνικά έργα των πρώτων δεκαετιών του 20ού αιώνα που πραγματοποιήθηκαν με πρωτοβουλία πλέον του ελληνικού κράτους. Ο στόχος επίσης της ταξινόμησης και της ψηφιακής τεκμηρίωσης σπάνιων φύλλων χάρτη του 19^{ου} αιώνα φανερώνει εναργέστατα την σημασία της χρήσης των νέων ψηφιακών τεχνολογιών.

2. Εκδηλώσεις, εκθέσεις και εκδόσεις: Το πολιτισμικό τοπίο της τοπικής κοινωνίας

Στο πλαίσιο των ίδιων επιδιώξεων μιας 'ειδικής' βιβλιοθήκης, με τη σημασία του όρου που αναφέρθηκε παραπάνω, περιλαμβάνεται ως αναπόδραστο χρέος της η διοργάνωση γενικότερων εκδηλώσεων που αφενός μεν προωθούν τη γνώση, προσφέρουν πληροφορίες και διευκολύνουν την αξιοποίηση του υλικού της από τους ειδικούς επιστήμονες και τους γενικότερα ενδιαφερόμενους αφετέρου όμως παρέχουν ερεθίσματα στο ευρύτερο κοινό συμβάλλοντας με τον τρόπο τους στην πολιτιστική και ιστορική ανάπτυξη της τοπικής κοινωνίας.

Από τις εκδηλώσεις αυτές δεν μπορούν να παραλειφθούν φυσικά όσες διοργανώνονται κατά καιρούς με αφορμή εθνικές επετείους και εορτές. Οι εκδηλώσεις αυτού του είδους

προσφέρονται άλλωστε γιατί απευθύνονται στο ευρύτερο κοινό και συμπίπτουν με την έξαρση του γενικού ενδιαφέροντος για τη γνώση και την πληρέστερη ενημέρωση σε ειδικά θέματα της ελληνικής ιστορίας και του πολιτισμού. Στο σημείο ακριβώς αυτό μια τοπική βιβλιοθήκη έχει τη δυνατότητα να συμβάλλει ποικιλοτρόπως στην ουσιαστική προώθηση της γνώσης, αναδεικνύοντας αθέατες πτυχές του παρελθόντος σε συνδυασμό με την τοπική ιστορία που συνήθως λησμονείται σε τέτοιες εκδηλώσεις, ίσως μεταξύ άλλων και για λόγους ευκολίας. Από τη δραστηριοποίηση του Ε.Λ.Ι.Α. στις εκδηλώσεις αυτού του είδους αξίζει να σημειωθεί η έκθεση και η έκδοση που στήριξε σε συνεργασία με το Υπουργείο Αιγαίου με αφορμή την επέτειο των 90 χρόνων από την απελευθέρωση των νησιών του Βορειοανατολικού Αιγαίου. Η έκδοση αυτού του τόμου, όπως και των άλλων τόμων που συνοδεύουν εκθέσεις και εκδηλώσεις ανάλογου περιεχομένου, αποτελούν αυτόνομα επιστημονικά έργα τα οποία παραμένουν μετά το τέλος των εκδηλώσεων για να συγκεντρώνουν στις σελίδες τους την ερευνητικό πρόοδο που επιτυγχάνεται μέσω αυτών (Γαρδίκια-Κατσιαρδάκη και Μαργαρίτης, 2002).

Β'. Η παρουσίαση της βιβλιογραφίας και των πηγών στην τοπική κοινωνία

1. Η δημιουργία έντυπων ευρετηρίων και ενημερωτικών βιβλιογραφικών καταλόγων

Ένα από τα σημαντικότερα προβλήματα των ερευνητών, ειδικά μάλιστα των ανθρωπιστικών επιστημών, παραμένει ακόμη και σήμερα η βιβλιογραφική ενημέρωση. Η σπουδαία πρόοδος που παρατηρείται τα τελευταία χρόνια με σκοπό τη συστηματική συγκέντρωση της σύγχρονης ελληνικής βιβλιογραφίας έχουν διευκολύνει αρκετά την έρευνα, δεν έχουν όμως επιλύσει σημαντικά προβλήματα που αφορούν στην παλαιότερη ελληνική βιβλιογραφία του 20^{ου} αι. και ειδικά του 19ου αιώνα είτε προγενέστερων εποχών, των βιβλίων και των πάσης φύσεως εκδόσεων δηλαδή που συνήθως εντάσσονται στις επιστημονικές μελέτες στην ειδική κατηγορία των 'πηγών'. Σημαντικά προβλήματα επίσης που δεν έχουν επιλυθεί παρά μόνο μερικώς συνδέονται με την έλλειψη ενημέρωσης σε σχέση με τα φυλασσόμενα σε έκαστη βιβλιοθήκη έργα τόσο της ελληνικής όσο και της ξενόγλωσσης βιβλιογραφίας.

Για την ενημέρωση και την διευκόλυνση των ερευνητών μια πρώτη προσπάθεια που επιχειρήθηκε από διάφορες 'ειδικές' κυρίως ως προς το υλικό τους βιβλιοθήκες ήταν η έκδοση βιβλιογραφικών οδηγών, που αποδείχθηκαν εξαιρετικά χρήσιμοι αρωγοί των ερευνητών ιδιαίτερα μάλιστα όσων διατηρούν την μόνιμη κατοικία τους στις ελληνικές επαρχίες και δεν έχουν πάντα πρόσβαση στην ενημέρωση και τις άλλες πρωτοβουλίες που εστιάζονται ακόμη και σήμερα στην πρωτεύουσα. Στο πλαίσιο αυτής της προσπάθειας το Ε.Λ.Ι.Α. συμμετείχε ενεργά στην έκδοση βιβλιογραφικών οδηγών στηρίζοντας μάλιστα ερευνητικό πρόγραμμα για την ελληνική βιβλιογραφία του 19^{ου} αιώνα και προσθέτοντας στις υπάρχουσες βιβλιογραφικές εκδόσεις καταλόγους για τα φυλασσόμενα στο Ε.Λ.Ι.Α. σπάνια μονόφυλλα του 19^{ου} αι. (Δρούλια-Μητράκου, 1989) και τα ελληνικά βιβλία του τελευταίου τέταρτου του ίδιου αιώνα (Πολέμη, 1990). Στο πλαίσιο της ίδιας εκδοτικής προσπάθειας ξεχωρίζει ασφαλώς η ενδελεχής έρευνα της ελληνικής βιβλιογραφίας του 19^{ου} αιώνα και η καταγραφή των βιβλιοθηκών στις οποίες είναι δυνατό να αναζητηθεί, όπως συγκεντρώνεται σε έναν πρώτο τόμο της βιβλιογραφικής παραγωγής των δύο πρώτων δεκαετιών του αιώνα(Ηλιού, 1997).

Πέρα όμως από τη βιβλιογραφία και τις επιμέρους έντυπες εκδόσεις που είναι δυνατό να χρησιμοποιηθούν για την μελέτη της ιστορικής, πολιτικής, οικονομικής και πολιτισμικής ιστορίας, η φωτογραφία προσφέρει πρόσθετες και εξίσου πολύτιμες πληροφορίες για την προαγωγή της έρευνας. Οι σύγχρονες τάσεις μάλιστα για την αξιοποίηση με τη χρήση της τεχνολογίας των κάθε είδους υπάρχοντων απεικονίσεων και γενικότερα των οπτικοακουστικών πηγών άντλησης πληροφοριών, οδηγεί αναπόφευκτα στην ανάγκη αντίστοιχων ευρετηριακών καταλόγων όχι μόνο πια για την βιβλιογραφία αλλά και για τις

άλλες πηγές της έρευνας. Στον τομέα αυτό η έκδοση προσφάτως σχετικού καταλόγου με πρωτοβουλία του Ε.Λ.Ι.Α. θα πρέπει να θεωρηθεί ένα πρώτο και ιδιαίτερα χρήσιμο βήμα για την διευκόλυνση των ερευνητών που έχουν στραφεί στην αναζήτηση τέτοιων ειδικών αρχείων (Ε.Λ.Ι.Α., 1999).

2. Επανεκδόσεις εφημερίδων και περιοδικών

Η φωτοανατύπωση εφημερίδων και περιοδικών του παρελθόντος εντάσσεται στο ίδιο πλαίσιο επιδιώξεων μιας ‘ειδικής’ βιβλιοθήκης και απευθύνεται μεταξύ άλλων στην ευρύτερη παροχή πληροφοριών στην τοπική κοινωνία. Η επανέκδοση, εξάλλου, όταν είναι θεμιτή, αποτελεί ένα ασφαλές μέσο για τον εμπλουτισμό των συλλογών των τοπικών βιβλιοθηκών με υλικό που διαφορετικά δεν θα μπορούσαν να έχουν στη διάθεσή τους. Στο σημείο αυτό θα πρέπει ασφαλώς να αναφερθούν οι φωτοανατυπώσεις της προεπαναστατικής ελληνικής εφημερίδας της Βιέννης με τίτλο ‘Λόγιος Ερμής’ (11 τ.) και του περιοδικού της εμφυλιακής περιόδου για την ανοικοδόμηση ‘Ανταίος’ (2 τ.). Οι ανατυπώσεις αυτές κατέστησαν ευρύτερα προσιτά στο κοινό σπάνιες εκδόσεις και προσέφεραν πολύτιμες πληροφορίες σε ένα ευρύ φάσμα επιστημονικών τομέων και διευκόλυναν σημαντικά την εκπόνηση μεταπτυχιακών, διδακτορικών και άλλων ερευνών.

3. Ψηφιοποίηση σπάνιων περιοδικών

Στο πλαίσιο των ίδιων ακριβώς επιδιώξεων για τη διάσωση αφενός και τη διάδοση αφετέρου πρωτίστως στις τοπικές βιβλιοθήκες σπάνιων πηγών ποικίλου περιεχομένου, η χρήση της σύγχρονης τεχνολογίας προσφέρει τις εξής δύο εναλλακτικές λύσεις: τη φωτογράφιση των δεδομένων σε μικροφίλμ και την ψηφιοποίηση.

Τα μικροφίλμ που παρήγαγε το Ε.Λ.Ι.Α. με τη φωτογράφιση κατά καιρούς εφημερίδων και περιοδικών από τις συλλογές του συνιστούν επιμέρους τμήμα της βιβλιοθήκης του αλλά είναι προσιτά και σε άλλες τοπικές βιβλιοθήκες που ενδιαφέρονται για τον εμπλουτισμό τους προκειμένου να διευκολύνουν το ερευνητικό και το ευρύτερο κοινό τους. Για την αξιοποίηση φυσικά των μικροφίλμ είναι απαραίτητος ο ειδικός εξοπλισμός που επιτρέπει την ανάγνωση και την παραγωγή αντιγράφων του υλικού και φυσικά το Ε.Λ.Ι.Α. έχει φροντίσει να ανταποκριθεί σ’ αυτή την υποχρέωσή του. Η ύπαρξη μάλιστα του απαραίτητου εξοπλισμού σε μια τοπική βιβλιοθήκη αποκτά ακόμη μεγαλύτερη αξία πέρα από την αξιοποίηση του υλικού που η ίδια διαθέτει, καθώς διευρύνει τις προοπτικές του ερευνητικού κοινού της, σε μια εποχή που η διάθεση των μικροφίλμ έχει προσλάβει παγκόσμιες διαστάσεις, προκειμένου να προφυλάξει τους ερευνητές από πολυδάπανα ταξίδια και χρονοβόρα διαμονή στο εξωτερικό. Ο άρτιος τεχνολογικός εξοπλισμός, συνεπώς, μιας τοπικής βιβλιοθήκης αποτελεί καθοριστικό παράγοντα για την ουσιαστική προσφορά της στην τοπική κοινωνία.

Η ψηφιοποίηση, βέβαια, αποτελεί την πλέον σύγχρονη εκδοχή της ίδιας διαδικασίας, η οποία είναι γνωστό πως στην Ελλάδα βρίσκεται ακόμη στις απαρχές της. Τα CD ROMs παρέχουν ασύγκριτα μεγαλύτερες δυνατότητες πρόσβασης στους ερευνητές, είναι εύκολα αναγνώσιμα λόγω της ευρύτατης χρήσης των ηλεκτρονικών υπολογιστών και είναι δυνατό να τους απαλλάξουν ακόμη και από την ανάγκη της υποχρεωτικής και χρονοβόρας παραμονής στο χώρο της βιβλιοθήκης, όταν οι υποχρεώσεις τους το επιβάλλουν, και μάλιστα με μικρή οικονομική επιβάρυνση. Από την άλλη πλευρά όμως η διάθεση των CD ROMs όχι μόνο στους ειδικά προσαρμοσμένους και εξοπλισμένους αναγνωστικούς χώρους μιας μόνο τοπικής βιβλιοθήκης αλλά και στις άλλες τοπικές βιβλιοθήκες προσφέρει δυνατότητες στο πλαίσιο της ευρύτερης συνεργασίας τους για την προώθηση των κοινών τους επιδιώξεων στις τοπικές κοινωνίες. Αξίζει να σημειωθεί ότι η έως τώρα παραγωγή CD ROMs από τις συλλογές του Ε.Λ.Ι.Α. ανέρχεται στον αριθμό των 160 περίπου CD ROMs που περιλαμβάνουν ποικίλες σειρές εφημερίδων, περιοδικών και σπάνιων εκδόσεων από τη σύσταση του ελληνικού κράτους έως τις πρώτες δεκαετίες του 20ού αιώνα.

Γ'. Ερευνητικά προγράμματα και τοπική κοινωνία

Ιδιαίτερο τομέα μεταξύ άλλων για την ουσιαστική συμβολή μιας βιβλιοθήκης στην τοπική κοινωνία αποτελεί η στήριξη ερευνητικών προγραμμάτων, μια ενέργεια που συνδέεται αναπόσπαστα με την ευρύτερη τακτική της αποκέντρωσης στην προώθηση της έρευνας και των επιστημών. Η θεματική ευρύτητα των ερευνητικών προγραμμάτων δεν είναι απαραίτητο φυσικά να περιορίζεται αποκλειστικά στην τοπική κοινωνία. Εξάλλου, τέτοιοι περιορισμοί δεν θεωρούνται θεμιτοί ούτε είναι σκόπιμοι. Η τοπική βιβλιοθήκη και μάλιστα μια ειδική βιβλιοθήκη, με την έννοια του όρου που περιγράφηκε παραπάνω, δεν οφείλει να εστιάσει τα ενδιαφέροντα της στο μερικό προκειμένου να επιτύχει τις επιδιώξεις της. Αντίθετα είναι χρήσιμο να ενισχύει τους ευρύτερους τομείς στο πλαίσιο της τοπικής κοινωνίας διευρύνοντας τα περιθώρια πρόσβασης και τις προσφερόμενες προοπτικές για την εξελικτική πορεία των μελών της.

Συγκεκριμένα στην πόλη της Θεσσαλονίκης στο πλαίσιο των πρωτοβουλιών του Ε.Λ.Ι.Α. πραγματοποιούνται την περίοδο αυτή τρία ερευνητικά προγράμματα με την οικονομική στήριξη του Υπουργείου Πολιτισμού.

1) Το πρώτο αφορά στην πλήρη βιβλιοθηκονομική επεξεργασία και καταγραφή της συλλογής της βιβλιοθήκης του Ε.Λ.Ι.Α. στη Θεσσαλονίκη, η οποία προβλέπεται μετά την ολοκλήρωση του προγράμματος να συνδεθεί απευθείας με την βιβλιοθήκη της Αθήνας για την καλύτερη εξυπηρέτηση του κοινού.

2) Το δεύτερο πρόγραμμα αφορά στην μελέτη των εμφυλίων πολέμων. Στο πλαίσιο μάλιστα αυτού του προγράμματος το Ε.Λ.Ι.Α έχει αναλάβει από το 2001 τη στήριξη της ιστοσελίδας για την επικοινωνία μιας ομάδας νέων επιστημόνων που ασχολούνται με το θέμα, (“Δίκτυο για τη Μελέτη των Εμφυλίων Πολέμων”), με την παροχή υλικοτεχνικής υποδομής και τεχνογνωσίας καθώς επίσης την από κοινού διοργάνωση συνεδρίων. Ήδη έχουν πραγματοποιηθεί επιστημονικά συνέδρια και συναντήσεις στο Γσοτύλι, τη Φλωρεντία, το Βόλο και το Μονοδένδρι.

3) Το τρίτο πρόγραμμα που χρηματοδοτείται επίσης από το Υπουργείο Πολιτισμού και πραγματοποιείται με την συνεργασία του Ε.Λ.Ι.Α. και του Αριστοτελείου Πανεπιστημίου Θεσσαλονίκης, αποσκοπεί στην έρευνα της ευρύτερης κοινωνικής, πολιτικής και οικονομικής ζωής στο ελληνικό κράτος στη μακρά πορεία του χρόνου από τη σύστασή του έως τον 20^ο αιώνα με ειδικότερο αντικείμενο την μελέτη της ελληνικής οικογένειας, ενός από τους πιο συμπαγείς θεσμούς της ελληνικής κοινωνίας που έδειξε απaráμιλλη προσαρμοστικότητα στις μεταβολές του χρόνου, διατηρώντας με συνέπεια την αδιάρρηκτη συνοχή των μελών της. Ανάμεσα στις οικογένειες που έχουν περιληφθεί στο πρόγραμμα, εντάσσονται οικογένειες που κατάγονται ή έχουν αναπτύξει σημαντική δράση στον χώρο της νότιας αλλά και της βόρειας Ελλάδας πριν και μετά την ενσωμάτωσή του στο ελληνικό κράτος καθώς επίσης και οικογένειες από τα νησιά του Ιονίου και του Αιγαίου πελάγους, ώστε τα αποτελέσματα της έρευνας που πρόκειται να συγκεντρωθούν σε ειδικό τόμο, να επιτρέπουν μεταξύ άλλων την πολύτιμη για την προώθηση της επιστήμης σύγκριση.

Δ'. Η επικοινωνία (τα νέα του ΕΛΙΑ και ιστοσελίδα)

Στη σύγχρονη κοινωνία η επικοινωνία των βιβλιοθηκών με το ευρύτερο κοινό είναι φυσικό να θεωρείται απολύτως απαραίτητη. Από το 1986 το Ε.Λ.Ι.Α. εκδίδει ενημερωτικό περιοδικό στο οποίο παρουσιάζονται πληροφορίες για τις συλλογές και τα νέα αποκτήματά του, την επεξεργασία και την αξιοποίησή τους, τα ερευνητικά προγράμματα, τις εκδηλώσεις και τις εκθέσεις που διοργανώνει, τις εκδόσεις του και γενικότερες πληροφορίες σε σχέση με τη δράση του. Πέρα από την έντυπη μορφή του περιοδικού, το τελευταίο κάθε φορά τεύχος είναι προσιτό στο κοινό μέσω της ιστοσελίδας του Ε.Λ.Ι.Α, www.elia.org.gr, στην οποία

προσφέρονται αναλυτικότερες πληροφορίες σε σχέση με το φορέα, τις συλλογές και τη βιβλιοθήκη του και την παρουσία του στην επιστημονική και πολιτιστική ζωή της χώρας.

Ε'. Συμπεράσματα

Οι εμπειρίες από τη διαδικασία της ενσωμάτωσης μιας 'ειδικής' βιβλιοθήκης στην τοπική κοινωνία, και οι προσπάθειές της δεν καταλήγουν φυσικά στη διαμόρφωση ειδικών προτύπων ή ιδεατών μοντέλων μιας δεδομένης τακτικής. Εξάλλου, τις επιδιώξεις που θέτει μια τέτοιου είδους βιβλιοθήκη οφείλει να τις αναπροσαρμόζει αναλόγως των περιστάσεων και με βάση τις προοπτικές που συνειδητοποιεί στο πέρασμα του χρόνου πως διανοίγονται για την εξέλιξή της στην τοπική κοινωνία.

Για αυτούς ακριβώς τους λόγους η συνοπτική παρουσίαση στην ανακοίνωση αυτή της ενσωμάτωσής μιας 'ειδικής' βιβλιοθήκης στην τοπική κοινωνία με βάση τις έως τώρα εμπειρίες του Ε.Λ.Ι.Α. φιλοδοξεί να θέσει χρήσιμους προβληματισμούς και ερωτήματα που για ευνόητους λόγους συνήθως δεν απασχολούν τη βιβλιοθηκονομική επιστήμη. Κλείνοντας θα ήθελα να ευχαριστήσω το Τ.Ε.Ι. Σερρών που μας έδωσε την ευκαιρία μέσω του συνεδρίου αυτού να μοιραστούμε μαζί σας τους προβληματισμούς μας σε σχέση με την ένταξη και την ανάπτυξη του Ε.Λ.Ι.Α. στην πόλη της Θεσσαλονίκης.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

1. *ΑΝΤΑΙΟΣ*, 2000. 2 τ., Αθήνα: Ε.Λ.Ι.Α.
2. ΔΡΟΥΛΙΑ-ΜΗΤΡΑΚΟΥ, Ε., 1989. *Τα μονόφυλλα του Ε.Λ.Ι.Α. (1800-1863). Βιβλιογραφική παρουσίαση*, Βιβλιολογικό εργαστήριο, Αθήνα: Ε.Λ.Ι.Α.
3. Ε.Λ.Ι.Α., 1999. *Τα φωτογραφικά αρχεία και οι φορείς τους*, Αθήνα.
4. ΗΛΙΟΥ, Φ., 1997. *Ελληνική βιβλιογραφία του 19^{ου} αιώνα. Τόμος πρώτος: 1801-1818*, Αθήνα: Ε.Λ.Ι.Α., Βιβλιολογικό εργαστήριο
5. *ΕΡΜΗΣ Ο ΛΟΓΙΟΣ*, 1998. 11 τ., Αθήνα: Ε.Λ.Ι.Α.
6. ΓΑΡΔΙΚΑ-ΚΑΤΣΙΑΡΔΑΚΗ Ε. και ΜΑΡΓΑΡΙΤΗΣ Γ., 2002. *Το Αιγαίο των Βαλκανικών Πολέμων, 1912-1913*, Αθήνα: Υπουργείο Αιγαίου και Ε.Λ.Ι.Α.
7. ΛΙΒΙΕΡΑΤΟΣ, Ε. (επιμ.), 2001. *Γερμανοί χαρτογραφούν την Ελλάδα*, Θεσσαλονίκη: Ε.ΚΕ.Χ.ΧΑ.Κ.
8. ΛΙΒΙΕΡΑΤΟΣ, Ε., (επιμ.), 2003. *Φύλλα Χάρτη Βόρειας Ελλάδας. Η πρώτη απεικόνιση, τέλη 19^{ου}-αρχές 20ού αιώνα*. Θεσσαλονίκη: Ε.ΚΕ.Χ.ΧΑ.Κ.
9. ΠΟΛΕΜΗ, Π., 1990. *Η βιβλιοθήκη του Ε.Λ.Ι.Α.. Ελληνικά βιβλία, 1864-1900. Πρώτη καταγραφή*, Αθήνα: Ε.Λ.Ι.Α., Βιβλιολογικό εργαστήριο